

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse koolilõpueksami

ERISTUSKIRI

1. Eksami üldandmed

1.1 **Eksami eesmärgid** lähtuvad riikliku õppekava üldosa ja gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse ainekava eesmärkidest.

1.2 **Kontrollitavad oskused /teadmised**

Õpilane

- 1) iseloomustab nüüdisühiskonda, tunneb ühiskonna struktuuri ning toimimispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga;
- 2) tunneb demokraatia põhimõtteid ja vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte;
- 3) iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama;
- 4) teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi;
- 5) on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi;
- 6) tunneb ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust;
- 7) oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ning kasutada;
- 8) seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, sotsiaalne staatus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved.
- 9) on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimimisest ja erinevatest majandussüsteemidest;
- 10) iseloomustab riikide majandusliku suhtlemise põhimõtteid;
- 11) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 12) austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;

- 13) mõistab ja austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
- 14) märkab, uurib ning seostab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;
- 15) omandab majandusliku mõtlemise alused ning oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
- 16) põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning suudab osaleda arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igapäevast isiklikule arvamusele ja sõnavabadusele;
- 17) hangib eesmärgipäraselt ühiskonnaalast teavet erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust;
- 18) valib sobivad ja loovad meetodid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele hindamisele ja tegevuse tulemuste prognoosile ning on kooskõlas püstitatud eesmärkidega.

1.3 **Eksami sihtrühm** Ühiskonnaõpetuse koolieksami võivad sooritada 12. klassi õpilased, kes on läbinud kõik kohustuslikud kursused „Ühiskond ja selle areng“, „Ühiskonna majandamine“ (ja valikkursus „Globaliseeruv maailm“).

1.4 **Eksamitöö ülesanded** koostatakse õppeaine kohustuslike (ja valik-) kursuste põhjal.

1.5 **Eksami keel** on eesti või vene keel (õpilaste valik).

2. Eksami (tervik) ülesehitus ja vorm

2.1 Ühiskonnaõpetuse koolieksam on kirjalik

2.2 Ajaline kestus – 180 min (3 tundi).

2.3 Eksamitöö punktide kogusumma – 100 punkti. (20 arutluse ja 80 ülesannete eest).

2.4 Eksamitöö koosneb kahest osast: arutlusest ja erinevatest ülesannetest (allika analüüs, mõistete, faktide tundmine, kaardi tundmine jne). Eksaminandil on võimalik valida 6 arutlusteema vahel. Ülesannete koostamisel arvestatakse ainekava teemadega mahus:

- 1) Nüüdisühiskond (10p);
- 2) Ühiskonna valitsemine (10p);
- 3) Ühiskonna majandamine (10p);
- 4) Indiviid ühiskonnas (20p);
- 5) Kaasaja maailma mitmepalgelisus (10p);
- 6) Rahvusvaheline suhtlemine (10p);
- 7) Põhiseaduse tundmine (10p).

Eksamitöös on eri raskusastmega ülesandeid. Töö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et ca 20% ülesandeist on äratundmistasandil; 30% reprodutseerimistasandil ja 50% rakendustasandil (analüüs, üldistamine, hinnangu andmine).

3. Eksami korraldus

- 3.1 Eksam algab kell 10.00
- 3.2 Eksamitöö kirjutamiseks on aega 3 tundi (180 minutit). Eksam toimub ilma vaheajata.
- 3.3 Eksamitöö on A4 formaadis ja koosneb kahest osast: I osa – arutus (20p), II osa – ülesanded (80p).
- 3.4 Eksaminand valib eksamiosade vastamise järjekorra ise.
- 3.5 Eksamil vajalikud vahendid on sinine või must pastapliiats/sulepea.
- 3.6 Keelatud on hariliku pliiatsi ja korrektori kasutamine.
- 3.7 Juhul, kui õpilane soovib töös teha parandusi, tuleb valele vastusele kriips peale tõmmata ja kirjutada peale/juurde õige vastus.
- 3.8 Eksamil ei ole lisamaterjalide, mobiiltelefoni jms kasutamine lubatud. Laual võib olla ainult Eesti Vabariigi põhiseadus vastavalt eksami õppekeelele.
- 3.9 Eksaminandid istuvad eksamiruumis ühekaupa.
- 3.10 Eksaminand, kes hilineb eksamile mõjuval põhjusel kuni 30 minutit, lubatakse eksamile ja talle võimaldatakse täistööaeg.
- 3.11 Eksamikomisjoni liige kõrvaldab eksaminandi ette hoiatamata eksamilt, kui eksaminand kasutab eksamil kõrvalist abi.
- 3.12 Eksaminandid lõpetavad eksamitöö ettenähtud ajal.

4. Eksamitöö hindamine, eksamitulemusest teavitamine ja tulemuse vaidlustamine Eksamitöid hindab hindamisjuhendi alusel kooli eksamikomisjon. Eksamitulemused fikseeritakse koolieksami protokollis.

4.1. Ühiskonnaõpetuse riigieksami arutluse hindamisjuhend (20 punkti)

- a. Töö struktuur 2p
  - 0 Kirjutamist on alustatud, töö ei vasta arutluste nõuetele.
  - 1 Esitatud on ainult teemaarendus; töö ei ole struktureeritud.
  - 2 Ülesehitus on arutluse nõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).
- b. Teadmised, näited (*valede faktide esitamise korral võetakse üks punkt maha) 4p
  - 0 Teadmised antud valdkonnas puuduvad või on mittetõesed.
  - 1 On esitatud mõni juhuslik teemakohane fakt või näide.
  - 2 Esitatud on näiteid või fakte teema ühekülgselt kirjeldamiseks.
  - 3 Näiteid või fakte on teema terviklikuks analüüsiks piisavalt.
  - 4 Näidete või faktide valik on põhjendatud ja toetavad analüüsi käiku.
- c. Probleemi väljaarendamine, arutus, analüüs 5p
  - 0 Arutus ei ole teemakohane.
  - 1 Kirjeldav laad.
  - 2 Probleem on käsitletud ühekülgselt, teemat lõpuni avamata.

- 3 Probleem on käsitletud ja välja on toodud iseloomulikud jooned.
- 4 Probleem on käsitletud ning välja on toodud võrdlused ja seosed.
- 5 Probleem on välja arendatud, esitatud on üldistused ja põhjendused.

d. Isiklik arvamus, selle põhjendatus 4p

0 Puudub teemakohane isiklik seisukoht.

1 Esitatakse käibetõdesid.

2 Oma arvamuse esitamine.

3 Oma arvamuse kinnitamine näidetega.

4 Oma arvamuse kinnitamine piisava hulga näidetega.

e. Järeldused 3p

0 Puuduvad teemakohased järeldused.

1 On esitatud lihtsamad teemakohased järeldused.

2 Järeldused tulenevad arutluse käigust, lähtuvad võrdlustest ja seostest.

3 Järeldused tulenevad arutluse käigust, on põhjendatud, üldistavad ja argumenteeritud.

f. Stiil ja õigekiri 2p

0 Terminite vale kasutamine, töö on täis kirjavigu.

1 Üksikud eksimused, ebakorrektsus ainealaste terminite kasutamisel; släng, labane, lohakas väljenduslaad; stiil ülespuhutud.

2 Sõnastus ja kirjaviis on korrektsed.

4.2. **Avatud küsimuste puhul** võib olla õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on sellisel puhul toodud mõned võimalikud vastusvariandid või näidisvastus taseme kirjeldamiseks. Iga sisuliselt õige vastus tuleb avatud küsimuse puhul lugeda õigeks.

4.3. Eksamitulemusest teavitatakse õpilast e- kooli kaudu.

4.4. Õpilasel on õigus oma eksamitulemus vaidlustada 5 päeva jooksul tulemuse kandmisest e- kooli. Eksamitulemuse vaidlustamiseks tuleb esitada kooli direktorile vastavasisuline avaldus. Direktor moodustab eksamitöö teiseks hindamiseks uue kolmeliikmelise komisjoni.

5. Soovituslikud materjalide eksamiks ettevalmistumisel

5.1. Eksamitöö on koostatud gümnaasiumi õppekirjanduse alusel.

- K. Olenko, A. Toots. Ühiskonnaõpetus: Gümnaasiumiõpik.– Tln: Koolibri, 2005.
- H. Allik, I. Dolgovskaja, S. Hansson, S. Jüriso jt. Kodaniku käsiraamat.– Tln: MEIS, 2007.
- Eesti Vabariigi põhiseadus. Kehtiv redaktsioon.
- Kodakondsuse seadus. Kehtiv redaktsioon.
- Ühiskonnaõpetuse töölehed, skeemid ja tabelid.

5.2. näidistöö, näidisküsimused, näidispiletid

Näidisülesanded

Ülesanne 1. Valitsuse moodustamine Eesti Vabariigis. (2 p)

Järjestage sammud valitsuse moodustamisel. Kirjutage numbrid kastidesse alustades parlamendi valimisest ja lõpetades valitsuse ametisse astumisega.

--	--	--	--	--	--	--

7 õiget - 2 p, 6-5 õiget – 1 p

1. Peaministri kandidaadi ettekanne parlamendis tulevase valitsuse tegevusprogrammist
2. Parlamendi uue koosseisu kokkutulek
3. Riigipea nimetab peaministri kandidaadi
4. Peaministri kandidaat esitab valitsuse koosseisu riigipeale
5. Riigipea nimetab valitsuse ametisse
6. Parlament annab peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks
7. Valitsus annab parlamendi ees ametivande.

Ülesanne 2. Erakonnad ja survegrupid.

1. Mille poolest erinevad erakonnad ja survegrupid? Esitage kaks erinevust nende taotluste ja tegutsemisviiside järgi. (2 p)

- 1).....
- 2).....

2. Otsustage, kes peaksid eelkõige tõstatama antud probleemi. Joonige õige vastuse variant alla.

Põhjendage oma seisukohta. Seisukoht koos põhjendusega annab punkti. (3 p)

- 1) Võru kesklinna elanike probleemid seoses autode parkimisega.

survegrupp

erakond

- 2) Kõrgkoolides õppemaksu puudutavate seaduste muutmise algatamine

survegrupp

erakond

- 3) Tallinna kodutute loomade olukorra parandamist nõudva kirja koostamine ja allkirjade kogumine.

survegrupp

erakond

Ülesanne 3. Ühiskonna majandamine. Majanduspoliitika Eestis ja Euroopa Liidus.

Vastake tekstide alusel.

Kristiina Ojulang. Ühtne Euroopa ja Eesti rahvuslikud huvid.

/---/ Üle 80 protsendi Eesti ekspordist läheb Euroopa Liidu liikmesriikidesse ja sealt imporditavad

tooted moodustavad ligi 70% meie impordist. Oluliseks plussiks Eesti majandusele on,

et Euroopa Liidu siseturg on nüüd avatud ilma igasuguste piiranguteta. Järsult on kasvanud

meie välisesindustele esitatud päringute arv, milles tuntakse huvi investeerimisvõimaluste ja

Eesti kaupade ostmise vastu /---/ Eestile on oluline, et Euroopa Liidu neli vabadust /---/

laieneksid

kõigile 25 liikmesriigile. /---/ Diplomaatia nr 9, juuni 2004

Mis on need neli vabadust, mille laienemisest K. Ojulang artiklis räägib? Selgitage

kolme neist lähemalt. (3 p)

1) .....

2) .....

.....

Ülesanne 4. Nüüdisühiskond ja selle toimimine.

1. Selgitage mõiste. (1 p)

Siirdeühiskond:.....

.....

2. Millistele probleemidele tuleb siirdeühiskonnal lahendusi leida? Nimetage kaks

probleemi. (2 p)

1) .....

.....

2) .....

3. Kas tänapäeva Eesti on siirdeühiskond või heaoluühiskond? Põhjendage oma

seisukohta. (1 p)

heaoluühiskond

siirdeühiskond

Põhjendus:.....

Ülesanne 5. Arutlus „Kas globaliseerumine süvendab või vähendab riikide ja kultuuride erinevusi?“

Erinevate sotsioloogide ja teoreetikute arvamuse kohaselt on maailmas umbes kaheksa suuremat

tsivilisatsiooni: lääne, islami, hindu, Hiina, Aafrika, õigeusu ja Lõuna-Ameerika tsivilisatsioon.

Need omakorda jagunevad erinevateks riikideks ja kultuurideks, mis samuti erinevad

teineteisest. Kui globaliseerumine hõlmab tänapäeval nii majandust, poliitikat kui ka kultuuri,

siis kas üleilmastumine pigem süvendab või vähendab nende riikide ja kultuuride erinevusi?

Majandusliku globaliseerumise all mõtlen suuri rahvusvahelisi korporatsioone ja firmasid, mis

ühendavad enese alla erinevaid riike mitmetest tsivilisatsioonidest. Firma töötab nagu perekond:

ta hoolitseb kõigi liikmete eest ning kõigile kehtivad sarnased reeglid, kohustused, aga ka õigused. Seega erinevatest riikidest töötajatele kehtivad samasugused töötingimused, palgad jne. Kuna töö eeldab ka reisimist ning erinevate riikide, kultuuride tundmist, siis ütleksin, et suured korporatsioonid vähendavad riikide erinevusi ja pigem seovad eri kultuuride esindajaid.

Poliitilise üleilmastumise all räägiksin rahvusvahelistest organisatsioonidest, mis üha enam meenutavad konföderatsioonide asemel föderatsioone. Suured poliitilised organisatsioonid nagu näiteks ÜRO, mõneti ka NATO ja Euroopa Liit, laiendavad järjest valdkondi, milles koostööd teha ning luuakse isegi juba riigiüleseid institutsioone. Mõnedes riikides on see tekitanud negatiivse hoiaku ja seega on organisatsiooni kuulumine süvendanud soovi erineda, teistes aga tekitab lähenemine turva- ja ühtsustunde ja see vähendab riikide erinevusi. Nagu suurtes korporatsioonides kehtivad liikmetele sarnased kohustused, tingimused, aga ka õigused, mis võrdväärselt seovad eri kultuure ning riike ühise eesmärgi nimel töötama. Kui riigid võitlevad ÜRO nime all nälja ja vaesuse kaotamise eest Aafrikas, siis see kindlasti ühendab neid ja seob eri rahvusi. Seega ka poliitiline globaliseerumine pigem vähendab riikide erinevusi, aga ainult senikaua, kui riike koheldakse võrdsuse printsiibi kohaselt.

Kultuurilise globaliseerumise all mõtlen massikultuuri ja teatud kultuuriliste väärtuste, tavade ühtlustumist. Kõikjal maailmas on mingil määral esindatud lääne kultuur: Hollywoodi filmid, släng, rämpstoit jne, aga inividid erinevatest kultuuridest mõistavad neid erinevalt ning suhtuvad sellesse kas võõrastuse või soojusega. Üldjuhul aga kultuuriline üleilmastumine pigem süvendab riikide erinevusi, sest kõik soovivad erineda mitte kuuluda „halli massi”. Seda tendentsi võib kõikjal kohata, näiteks Euroopaski on üha enam hakatud väärtustama eri kultuuridest pärit kunsti, filme, raamatuid ja välditakse ühetaolist lääne kultuuri. Seega riigid ja kultuurid hoiavad oma eripärast kinni ning hoiduvad massikultuurist. Konkreetsemalt, mis süvendab riikide erinevusi, on lääne tsivilisatsiooni pealetung teistesse kultuuridesse. S. Huntington väidab, et uued sõjad tekivad 21. sajandil just tsivilisatsioonide kokkupõrgete aladel ning on tingitud kultuuride ja regioonide erinevustest. Et seda ära hoida, peab tekkima enam mõistmist inimeste vahel ning riigid peavad õppima tunnistama õigust erinevatele tavadele, usule ja mitte taotlema sunniviisilist läänestumist. Lääs üritab lüüa islami tsivilisatsiooni, ühtlustada kultuure, tutvustada oma tavasid, aga globaliseerumine ei toimu nii. Riigid peavad arvestama erinevustega, sest muidu tekivad uued sõjad ja tülid. Globaliseerumine tänapäeval vähendab riikide ja kultuuride erinevusi poliitilisel ja majanduslikul tasandil. Tehakse koostööd, õpitakse teineteiselt ning viiakse ellu uusi eesmärgi, sihte. Üleilmastumine toimib, sest see on vabatahtlik ja ei kujuta endast ohtu rahvaste püsijäämisele. Kultuuriline globaliseerumine ning täpsemalt läänestumine, aga süvendab riikide ja kultuuride erinevust, sest inimesed soovivad säilitada oma traditsioonid, tavad ning järjepidevuse, välja paista teiste kõrval.